

3. Маковський С. Кременецькі джерела творчості Юліуша Словацького: збірник наукових праць. Тернопіль, 2006. С. 118–128.
4. Словацький Юліуш. Тернопільська обласна бібліотека для молоді.
[URL:https://tobm.org.ua/slovaczkyj-yuliush/](https://tobm.org.ua/slovaczkyj-yuliush/) (дата звернення 15.03.2024)
5. Євген Нахлік. Образ і проблема України у творчості Юліуша Словацького
[URL:http://mjsk.te.ua/uk/slovatskij-v-ukrayini/doslidzhennja-statti/98-obraz-i-problema-ukrayini-u-tvorchosti-juliusa-slovatskogo](http://mjsk.te.ua/uk/slovatskij-v-ukrayini/doslidzhennja-statti/98-obraz-i-problema-ukrayini-u-tvorchosti-juliusa-slovatskogo) (дата звернення 15.03.2024)

Євгеній Шинкаренко,

Криворізький державний педагогічний університет

ХУДОЖНЯ ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ПОСТАТІ ІВАНА МАЗЕПИ У ТВОРАХ Ю. СЛОВАЦЬКОГО, ДЖ. БАЙРОНА, В. СОСЮРИ

Анотація

У статті досліджено художню інтерпретацію постаті гетьмана Івана Мазепи у творах Дж. Байрона, Ю. Словацького, В. Сосюри. Вказано, що образ українського діяча у поемах, драмі змальований відповідно романтичної традиції. Акцентовано на історичній ролі гетьмана у відстоюванні суверенності України у поемі В. Сосюри

Ключові слова: *Іван Мазепа, образ, історія, романтичний герой, гетьман.*

У західноєвропейському та українському літературних дискурсах постать українського діяча Івана Мазепи привертала увагу багатьох дослідників. Гетьман, будучи непересічною особистістю в історії, поетично обдарованим, з європейською освітою, приваблював майстрів художнього слова своїм патріотизмом, національним колоритом, волелюбністю. До художньої інтерпретації образу Івана Мазепи зверталися Вольтер (історичний твір «Історія Карла XII», 1731), Дж. Байрон (поема «Мазепа», 1819), Б. Залеський

(поема «Дума про Мазепу», 1824), Ю. Словацький (драма «Мазепа», 1834, 1839), Б. Лепкий (роман «Мазепа», 1923–1955), В. Сосюра (поема «Мазепа», 1929–1960). Іван Мазепа у світовому мистецтві став одним із «вічних» міфологізованих образів, що художньо інтерпретовані в літературі. На думку Наталі Лупак, образ українського гетьмана в семіосфері європейської культури розглядається у системі різних «міфів про Мазепу»: Мазепа-коханець у європейському романтизмі (Байрон), Мазепа-зрадник у російській імперській традиції (О. Пушкін) і Мазепа-державотворець в українській національній традиції (Б. Лепкий, В. Сосюра) [3, с. 4].

Поетикальні пошуки образу Івана Мазепи здійснювали в українському літературознавстві Ю. Барабаш, Д. Берегова, А. Вітченко, В. Голобін, М. Коновалова, В. Лавренчук, Н. Лупак, Д. Наливайко, М. Ткачук, В. Шевчук та ін. Дослідники вказували на порівняльно-типологічний характер образу у творах західноєвропейських та українських письменників, романтичні тенденції у змалюванні героя і дійсності, індивідуально-авторський підхід у трактуванні постаті гетьмана у художніх текстах.

Мета роботи полягає в аналізі особливостей інтерпретації художнього образу гетьмана Івана Мазепи у творах Дж. Байрона, Ю. Словацького, В. Сосюри.

Сюжетною основою поеми англійського митця Дж. Байрона «Мазепа» є історія кохання молодого Мазепи до заміжньої жінки. На схилі віку гетьман розповідає своєму королівському союзнику про любовні пригоди у молодості: *«...гетьман міцної постави, / Що шепоче йому, побратиму свому, / Про минулі дні волі і слави»* [1, с. 10]. Поринаючи у минуле, старий гетьман знову переживає історію свого кохання та розплати за нього. За свою пристрасть герой поплатився і був засуджений на смерть: прив'язаним до коня його відпускають у степ. Цей образ у мистецтві знайшов втілення у картинах Теодора Жерико, Ораса Верне, Ежена Делакруа, Луї Буланже. Розповідь старого гетьмана переплетена з історичним змалюванням дійсності та подіями козаччини: брязкотом шабель, клекотом степових орлів, змалюванням краси

природи. Образ Івана Мазепи у поемі Дж. Байрона поетизується відповідно до романтичної традиції зображення: любовний трикутник, пристрасні почуття, центральний герой, наділений всіма чеснотами, клятви у коханні.

В польській літературі до постаті українського гетьмана звертається у драмі «Мазепа» Юліуш Словацький. Польський митець продовжує романтичну традицію, у якого Мазепа – «це той же паж, якого бачили у Байрона, хитрий, відважний і благородний «козачий син», готовий пожертвувати життям для честі жінки, яку він навіть не кохає, і заради честі короля, якого він зневажає» [2]. Така інтерпретація образу Івана Мазепи у літературі того часу зумовлена зверхнім ставленням до українських політиків як до васалів Варшави або Москви. Історичним тлом драми Ю. Словацького є реалії кінця XVII століття, час існування Речі Посполитої за правління короля Яна Казимира II, який є дійовою особою твору. Мазепа у п'єсі постає шляхетною особистістю, але необачним, утягненим в авантюру короля, воєводи. Герой стає свідком таємного кохання короля та молодої дружини старого магната й наражається на помсту воєводи. За розпорядженням магната його замуровують живим у мур, але він не видає таємниці закоханих. Все ж доля була прихильною до молодого Мазепи і його за наказом короля розмуровують і проганяють із двору, прив'язавши оголеним до спини коня: *«Впились шнури, кінь розриває тіло... / Як холодно, як зимно...»* [4, с. 133]. Образ героя подано відповідно романтичної ідеї та «донжуанської» традиції зображення. Як і в творі Дж. Байрона, любовна історія закінчується із вигнанням, натомість розпочинається новий етап його життя, пов'язаний з Україною.

Майже через сто років після написання творів Дж. Байрона, Ю. Словацького в українській літературі звернувся до образу гетьмана Івана Мазепи В. Сосюра. Прагнучи розкрити правду історії, український поет у поемі «Мазепа» акцентує увагу на національній проблемі та психологічному аналізі образу гетьмана. Реабілітація постаті гетьмана всупереч політичній радянській ідеології – це спроба неупереджено поглянути на одну з трагічних

сторінок в історії України та народу. Художня інтерпретація образу Івана Мазепи поетом поєднує традиції та новаторство: Мазепа – герой-коханець (поет продовжує європейську романтичну традицію трактування образу), Мазепа – патріот рідної землі («*І Україна – край мій милий, / Що, як зоря, мені сія*» [5, с. 168]). В. Сосюра, змальовуючи в перших частинах поеми героя на службі польського короля, а останніх – акцентує на місії його як очільника держави. Велич Мазепи в його патріотизмі, звільненні країни від російського ярма, боротьбі за суверенність України. Автор проводить паралель: трагедія Мазепи – трагедія українського народу: «*Любив Вкраїну він душею / І зрадником не був для неї*» [5, с. 192]; «*Хоч він був пан, / та серце мав. / За суверенність України / Боровся він, і в цім був прав*» [5, с. 241]. Прочитуючи образ українського гетьмана в історії, В. Сосюра вказує на вірність рідній землі, прагнення бачити її вільною, незалежною.

Український гетьман Іван Мазепа змальований у творах митців яскравою особистістю: герой-коханець, романтична особистість, гетьман, політичний діяч. У творах Дж. Байрона та Ю. Словацького український діяч змальований відповідно романтичної традиції: пристрасна натура, бунтівник, що кидає виклик законам суспільства, тим самим зазнає кар. Образ Івана Мазепи постає у творі В. Сосюри як романтичний герой та гетьман, який бачить свою місію у служінні батьківщині й необхідності захищати інтереси України.

Список використаної літератури

1. Байрон Дж. Мазепа : поема / пер. з англ. О. Веретенченка. Детройт, 1959. 48 с.
2. Донцов Д. Гетьман Мазепа в західноєвропейській літературі. URL: <https://www.myslenedrevo.com.ua/uk/Publ/Dontsov/GetmanMazepa.html>
3. Лупак Н. Тріумф чи трагедія Івана Мазепи? *Мандрівець*. 2003. №2. С. 31–35.
4. Словацький Ю. Мазепа : трагедія на 5 актів ; пер. і вступ. ст. М. Зеров. Київ : Слово, 1926. 135 с.
5. Сосюра В. Мазепа. *Розстріляне безсмертя* : поеми. Київ : Знання, 2010. С. 142–244.